

Congres met spruitjeslucht

Erik Borgman: Ik heb ook aan debatten deelgenomen waarvan ik dacht: hier telt maar één mening, ik kan net zo goed naar huis gaan.

Elisa Klapheck: In Duitsland is men makkelijker. Ze eten later en nemen de kinderen mee. Nederlanders zijn bekrompener geworden.

Jolanda Breur

We durven in Nederland geen fundamentele discussie met elkaar aan en dat is een gevaar voor de democratie, stelt Erik Borgman, hoogleraar systematische theologie aan de Universiteit van Tilburg. Hij refereert aan het stof dat het World Congress of Families vorige week deed opwaaien. Als het congres in Amsterdam die aandacht al waard was, zegt hij.

Het evenement, waarin traditionele gezinswaarden centraal stonden, werd voornamelijk door conservatieven bezocht. „Waarom zouden zij het gezin niet enkel mogen zien als een huwelijk tussen man en vrouw met veel kinderen?“, vraagt Borgman. Nederlanders kunnen volgens hem slecht omgaan met fundamentele verschillen van mening. Dat zijn ze niet gewend. „We hebben lang geen sterk uiteenlopende standpunten gehad“, zegt hij.

Tijdens de verzuiling waren de verschillen er enkel tussen de zuilen en in de jaren zeventig, tachtig en negentig van de vorige eeuw waren we het voor een groot deel eens over wat een fatsoenlijke samenleving is. „Dat definiëren we nu als dé Nederlandse cultuur“, zegt Borgman. „Als migranten niet liberaal tegen homoseksualiteit aankijken, denken we meteen aan een inburgeringsprobleem.“ Maar Borgman vraagt zich af of alle autochtone Nederlanders wel zo liberaal zijn. In de bus hoort hij regelmatig andere geluiden.

In de VS gaat men explicieter met verschillen om, volgens de theoloog. „Hun onafhankelijkheidsverklaring gaat uit van pluralisme en vond vervolgens een aantal gemeenschappelijke waarden: 'wij beschouwen deze waarheden als vanzelfsprekend, dat alle mensen gelijk geschapen zijn en dat zij door hun Schepper begiftigd zijn met zekere onvervreemdbare rechten'.“

Als we het in Nederland ergens

mee oneens zijn, zegt Borgman, mag de ander zijn opvatting eigenlijk niet uitgedragen, bang als we zijn dat de gemeenschap uit elkaar valt. „Dit is beledigend, zeggen wij als de dominante Nederlandse cultuur verweten wordt dat ze geen grenzen stelt. Maar zo word je de karikatuur die de tegenstander van je schetst. Maak duidelijk wat we belangrijk vinden om te verdedigen, waar we tegen zijn en waarom. En niet abstract onze vrijheid verdedigen om te doen wat we zelf goeddenken.“

Rabbijn Elisa Klapheck noemt de Nederlandse samenleving een 'gespleten maatschappij'. Je bent religieus óf atheïst, iets ertussenin is onmogelijk. „Ik ben hartstikke religieus, maar vóór seculiere instituties. Dat gaat prima samen.“ Een moeilijk te verdedigen standpunt, volgens haar. Atheïsten bijvoorbeeld, zijn meestal niet bereid te kijken of een religieuze visie hen óók iets kan bieden, zegt ze.

Verbaasd is Klapheck over de weerszin in de publieke opinie tegen de spruitjeslucht van het gezinscongres. De gezinscultuur is in Nederland volgens haar benauwend sterk. De Duits-Nederlandse rabbijn wijst

Die rabbijn neemt 'wees vruchtbaar' letterlijk. Ik niet.

op de zes-uur-etenstijmentaliteit. Tijdens het avondmaal zit de hele familie bij elkaar en daarbij zijn geen pottenkijkers welkom. Bekrompen, vindt ze. „Mensen zijn rond die tijd ook niet uit te nodigen, terwijl het zo leuk is om voor elkaar te koken en te debatteren tijdens een open avond.“ In Duitsland – waar ze nu woont – is men makkelijker. Duitsers eten later en nemen de kinderen mee. Klapheck heeft het idee dat Nederlanders zich de laatste jaren terugtrekken in hun eigen, kleine wereld, binnen hun eigen biologische verbanden. Tekenen van identiteitscrisis, vindt ze. „Terug naar de stammencultuur.“

Dat is ongezond, meent Klapheck. En dat zijn de waarden die op het familiecongres gepropageerd worden ook niet. Een ruimhartige visie op

sociale verbanden is volgens Klapheck te vinden in het christendom. „Kijk naar de heilige familie. Jozef was bereid de vader te zijn van Jezus, waarmee hij geen biologische band had. Maria was de geëmancipeerde vrouw en Jezus het bijzondere kind. Het kerngezin wordt in de Bijbel veel breder gezien.“ Ze haalt Lukas 8 aan, waarin Jezus' moeder en broers naar hem vragen, terwijl hij in een menigte staat. Aan de boodschapper laat Jezus weten dat zijn moeder en broers degenen zijn die naar het woord van God luisteren en ernaar handelen. „Die familie is veel groter.“

Nederlanders lijken dus geen vertrouwen te hebben in zo'n grote familie en evenmin in het debat. „We denken dat discussies over fundamentele kwesties geen zin hebben, omdat ze buiten de rede vallen“, zegt Borgman. Discussies zijn echter de spil van een democratische samenleving. „Die anderen hebben dezelfde soort problemen, we leven in dezelfde wereld en we zijn op elkaar aangewezen. Dat zijn genoeg uitgangspunten.“ Verschillen blijven er, maar je vindt ook gezamenlijke opvattingen. Denk niet gelijk dat vijftig mensen met een extreme visie de bijl aan de wortels van de democratie leggen. Angst daarvoor doet dat juist.“

Valt er wel te discussiëren met mensen die zich beroepen op de Bijbel zoals de orthodoxe christenen op het congres? „Het boek letterlijk nemen is uitstekend, maar dan ook helemaal“, stelt Klapheck. De Bijbel is oorspronkelijk in het Hebreeuws geschreven, vertelt ze, en die taal kent veel dimensies. Op één vraag geeft hij meerdere antwoorden. Opper-rabbijn Jacobs, een van de sprekers op het World Congress of Families, neemt de bijbelse zinsnede 'wees vruchtbaar, word talrijk en vervul de aarde' letterlijk. We moeten maar gewoon accepteren dat dit van ons wordt verwacht, meent hij. Het gezin is voor hem daarom de hoeksteen van de samenleving. Klapheck betoogt dat het Hebreeuwse woord voor vervullen of vermenigvuldigen terugkomt in het woord 'rabbijn'. De vraag is nu waarmee de aarde vervuld moet worden. Ze denkt niet aan een kinderschare, maar aan een geest of kwaliteit.

Borgman draagt zijn geloof in de kracht van de redelijkheid 'militant' uit, ondanks de kakofonie van het publieke debat, en zonder de Bijbel. Of hij zelf als spreker zou optreden op het congres, weet hij niet. „Al zul je de harde kern nooit overtuigen, het is belangrijk je standpunt toe te lichten. Al is het maar voor de twijfelers. Maar ik heb ook aan debatten deelgenomen waarvan ik dacht: hier telt maar één mening, ik kan net zo goed naar huis gaan.“